

DIALOGUL REFLEXIV – CONDIȚIE DE IMPLEMENTARE A ÎNVĂȚĂRII CENTRATE PE STUDENT

Veronica RUSOV, *asist. univ.*,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
veronica.rusov@usarb.md

Rezumat: În articol este accentuat impactul semnificativ al dialogului reflexiv în procesul de dezvoltare personală și profesională a studenților, care constă în oportunitatea de a se cunoaște mai bine, de a-și explora propriile gânduri, emoții, valori și atitudini în legătură cu învățarea și dezvoltarea personală, de a înțelege mai profund propriile competențe, interese și nevoi, precum și a modului în care acestea pot influența procesul de învățare. Autorul oferă exemple de întrebări specifice dialogului reflexiv, care s-au dovedit a fi utile în încurajarea studentului să-și asume responsabilitatea pentru propria învățare și dezvoltare, să reflecteze asupra propriilor experiențe, progrese și provocări pentru a deveni conștient de importanța implicării active și a angajamentului personal în procesul de învățare.

Cuvinte-cheie: dialog reflexiv, învățare centrată pe student.

Abstract: The article emphasizes the significant impact of reflective dialogue on the personal and professional development of students, which consists of the opportunity to know oneself better, to explore one's own thoughts, emotions, values, and attitudes towards learning and personal growth, to gain a deeper understanding of one's own competencies, interests, and needs, as well as how they can influence the learning process. The author provides examples of specific questions in reflective dialogue that have proven to be useful in encouraging students to take responsibility for their own learning and development, to reflect on their experiences, progress, and challenges in order to become aware of the importance of active engagement and personal commitment in the learning process.

Keywords: reflective dialogue, student-centered learning.

Dialogul reflexiv este un concept utilizat în contextul educației și învățământului pentru a descrie o formă de interacțiune și comunicare care încurajează reflecția și gândirea critică. Este un proces în care participanții se angajează într-un dialog deschis și sincer, în care își explorează propriile gânduri, emoții și experiențe într-un mod autentic și înțeleg mai bine perspectivele și punctele de vedere ale celorlalți.

Diferiți autori și teoreticieni au oferit definiții și perspective variate asupra conceptului de dialog reflexiv. D. Schön, în lucrarea sa „The Reflective Practitioner”, definește dialogul reflexiv ca un proces în care profesioniștii (în cazul învățământului superior, studenții) își explorează și își clarifică propria lor practică prin intermediul discuțiilor și reflecției critice în colaborare cu alți profesioniști sau colegi [6]. P. Freire, în lucrarea sa „Pedagogy of the Oppressed”, evidențiază dialogul ca un instrument esențial pentru educarea critică și elibera-

toare. El consideră dialogul ca fiind un proces în care oamenii învață să-și înțeleagă propria realitate, să critice și să-și transforme condițiile de viață prin intermediul reflecției și comunicării autentice[5]. D. Boud, un cercetător în domeniul învățării experiențiale, susține că dialogul reflexiv este un proces prin care studenții își explorează și își analizează propria învățare și experiențe, își construiesc înțelegerea și își dezvoltă abilitățile prin intermediul discuțiilor și reflecției critice [2]. J. Dewey, un filozof și pedagog american, a subliniat importanța dialogului în procesul de învățare. El considera că dialogul autentic și reflexiv între profesor și student, dar și între studenți, este esențial pentru dezvoltarea gândirii critice și a înțelegerii profunde a subiectelor studiate. J. Mezirow, un teoretician al învățării transformative, folosește termenul „dialog critic” pentru a descrie interacțiunile în care indivizii își explorează și își restructurează convingerile și perspectivele prin intermediul dialogului cu alții. Acest dialog critic este considerat esențial pentru dezvoltarea gândirii critice și a schimbării de paradigmă. Aceste definiții reprezintă doar câteva dintre perspectivele diferiților autori în ceea ce privește dialogul reflexiv. Fiecare autor aduce înțelegerea și interpretarea sa asupra conceptului, dar toți evidențiază importanța dialogului și a reflecției critice în învățământul superior.

Relația dintre dialogul reflexiv și învățarea centrată pe student este strânsă și interdependentă. Ambele concepte se concentrează pe implicarea activă și autonomia elevului în procesul de învățare, încurajându-l să-și dezvolte gândirea critică, capacitatea de autoevaluare și conștientizarea propriei învățări. Dialogul reflexiv se referă la o abordare în care elevii sunt încurajați să-și analizeze și să-și evalueze propria învățare, gândindu-se la procesele și strategiile pe care le folosesc. Prin intermediul dialogului, elevii sunt stimulați să-și pună întrebări, să-și exprime opiniile și să-și exploreze propria gândire. Aceasta îi ajută să devină conștienți de ceea ce știu, de ceea ce nu știu încă și de modul în care pot îmbunătăți procesul lor de învățare. Dialogul reflexiv promovează auto-reflecția și auto-cunoașterea și poate fi facilitat de profesor, dar și de colegi sau prin intermediul tehnologiei. Învățarea centrată pe student pune accentul pe implicarea activă a elevilor în procesul de învățare. Ea se bazează pe ideea că elevii sunt responsabili de propriul lor învățator și că ei trebuie să fie implicați în luarea deciziilor legate de învățare. Învățarea centrată pe student încurajează elevii să-și asume un rol activ în stabilirea obiectivelor de învățare, în planificarea și monitorizarea progresului lor și în evaluarea propriei lor învățări. Elevii sunt încurajați să-și exprime opiniile, să colaboreze cu alți elevi și să participe la activități practice și relevante pentru viața reală. Astfel, dialogul reflexiv poate fi considerat un instrument esențial în implementarea învățării centrate pe student. Prin intermediul dialogului reflexiv, elevii pot reflecta asupra propriilor lor experiențe de învățare, pot-și evalua propriile progrese și pot dezvolta abilități critice de gândire și autoevaluare. Dialogul reflexiv facilitează comunicarea deschisă și colaborarea între elevi și profesori, creând un mediu propice pentru învățarea activă și autonomă a elevilor în cadrul unei abordări centrate pe student.

Utilizarea dialogului reflexiv în formarea profesională inițială a cadrelor didactice este esențială din mai multe motive:

- *Dezvoltarea conștiinței de sine*: Dialogul reflexiv le oferă viitorilor profesori oportunitatea de a-și dezvolta o înțelegere mai profundă a sinelui, inclusiv a propriilor convingeri, valori și atitudini legate de educație. Această conștientizare este fundamentală pentru dezvoltarea unei identități profesionale solide și pentru a fi în măsură să-și definească propriul stil de predare.
- *Învățarea din experiență*: Dialogul reflexiv încurajează viitorii profesori să reflecteze asupra experiențelor lor practice de predare și să extragă învățăminte din acestea. Prin analizarea și evaluarea critică a propriilor acțiuni și a rezultatelor obținute, aceștia pot identifica punctele lor tari și slabe și pot dezvolta strategii și abordări îmbunătățite.

- *Îmbunătățirea practicii didactice:* Prin dialogul reflexiv, viitorii profesori pot examina și critica în mod sistematic metodele, tehnicile și abordările folosite în procesul de predare. Acest lucru le permite să identifice și să dezvolte strategii și tehnici mai eficiente, adaptate nevoilor și caracteristicilor elevilor lor.
- *Dezvoltarea gândirii critice:* Dialogul reflexiv promovează dezvoltarea gândirii critice și analitice în rândul viitorilor profesori. Aceștia sunt încurajați să evalueze și să analizeze argumentele și teoriile din domeniul educației, să-și pună întrebări și să-și dezvolte abilități de evaluare și sinteză a informațiilor.
- *Transfer de cunoștințe și acțiune:* Dialogul reflexiv în formarea profesională a viitoarelor cadre didactice nu se limitează doar la reflecție, ci are și scopul de a genera schimbări și acțiuni concrete. Viitoarele cadre didactice sunt încurajate să-și traducă învățărilor și perspectivele dobândite în acțiuni practice, îmbunătățind astfel practica lor educațională.
- *Construirea cunoștințelor:* Prin intermediul dialogului reflexiv, studenții își pot consolida cunoștințele și înțelegerea asupra subiectelor studiate. În timpul dialogului, ei pot explora idei noi, pot formula întrebări și pot primi feedback constructiv, ceea ce le permite să-și aprofundeze și să-și consolideze cunoștințele.
- *Înțelegerea perspectivelor multiple:* Dialogul reflexiv oferă studenților oportunitatea de a înțelege și de a aprecia perspectivele și punctele de vedere diferite. Prin ascultarea și respectarea opiniilor celorlalți, studenții pot dezvolta empatie și înțelegere față de diversitatea de idei și experiențe, ceea ce contribuie la dezvoltarea lor personală și profesională.
- *Stimularea creativității și inovației:* Dialogul reflexiv poate stimula gândirea creativă și inovația. Atunci când studenții sunt încurajați să-și exploreze și să-și exprime liber ideile și perspectivele, pot apărea noi soluții și abordări la problemele complexe sau în domeniile lor de studiu.
- *Dezvoltarea abilităților de comunicare:* Dialogul reflexiv oferă oportunități de dezvoltare a abilităților de comunicare. Prin participarea activă la dialog, studenții își pot îmbunătăți abilitățile de ascultare, exprimare orală și argumentare, ceea ce le va fi util în interacțiunile lor viitoare, atât în mediul academic, cât și în carieră. Aceasta promovează schimbul de idei, împărtășirea de experiențe și învățarea reciprocă, creând un mediu propice pentru dezvoltarea profesională.
- *Autonomia și responsabilitatea profesională:* Prin intermediul dialogului reflexiv, viitorii profesori sunt încurajați să-și dezvolte autonomia și responsabilitatea profesională. Ei își asumă rolul activ de a-și analiza și îmbunătăți practica, de a-și căuta informații relevante și de a-și asuma decizii informate și etice în procesul de predare.
- *Auto-reflecție:* Dialogul reflexiv încurajează viitoarele cadre didactice să se privească pe sine și să-și analizeze propriile gânduri, emoții, experiențe și acțiuni în legătură cu practica lor educațională. Aceasta implică o examinare critică a propriilor convingeri, valori și atitudini, precum și a impactului lor asupra activității didactice.

În ansamblu, dialogul reflexiv oferă un cadru valoros pentru dezvoltarea profesională a viitorilor profesori, promovând conștiința de sine, învățarea din experiență și dezvoltarea gândirii critice, toate acestea contribuind la formarea unor profesioniști competenți și reflectivi în domeniul educației.

Dialogul reflexiv poate fi aplicat în diverse contexte educaționale formale, nonformale și informale. Prin intermediul dialogului reflexiv, se promovează gândirea critică, dezvoltarea abilităților de comunicare și empatie, și se creează un mediu propice pentru învățarea și dezvoltarea personală. Utilizarea dialogului reflexiv în învățământul superior are multiple beneficii și aduce îmbunătățiri semnificative în procesul de învățare al studenților.

Există mai multe metode didactice care se bazează pe dialogul reflexiv și încurajează participarea activă a studenților în procesul de învățare. Iată câteva exemple de astfel de metode:

Dezbateri și discuții în grup: Aceste activități implică organizarea dezbaterilor sau discuțiilor în grup în care studenții își exprimă opiniile, argumentează și explorează diferite perspective asupra unui subiect dat. Participanții trebuie să asculte cu atenție și să răspundă în mod constructiv la argumentele celorlalți, promovând astfel dialogul reflexiv și gândirea critică.

Studii de caz: Metoda studiului de caz implică analiza și rezolvarea unor situații sau probleme complexe din domeniul de studiu. Studenții sunt încurajați să discute și să exploreze multiple soluții posibile, să evalueze avantajele și dezavantajele fiecăreia și să își argumenteze opțiunile. Prin intermediul acestei metode, se promovează dialogul reflexiv și dezvoltarea abilităților de rezolvare a problemelor.

Jurnale de reflecție: Metoda jurnalelor de reflecție presupune ca studenții să țină un jurnal în care să noteze și să reflecteze asupra experiențelor de învățare, ideilor și emoțiilor lor. Aceste jurnale pot fi utilizate ca bază pentru discuții și reflecții suplimentare în cadrul seminarului sau al întâlnirilor individuale cu profesorii. Prin această metodă, studenții au ocazia de a-și explora și înțelege mai profund propriile gânduri și experiențe de învățare.

Portofolii educaționale: Portofoliile educaționale sunt colecții de lucrări, proiecte și materiale care reflectă progresul și evoluția unui student pe parcursul unui curs sau unui program de studiu. În timpul elaborării portofoliului, studenții sunt încurajați să-și analizeze și să-și evalueze propriile lucrări și să-și argumenteze alegerile. Această metodă facilitează dialogul reflexiv și auto-reflecția.

Aceste metode didactice sunt doar câteva exemple cum dialogul reflexiv poate fi integrat în procesul de învățare în învățământul superior. Experiența obținută de noi accentuează importanța de a crea un mediu favorabil în care studenții să se simtă confortabil să își exprime opiniile și să participe activ în dialoguri și reflecții critice. Astfel, din timp s-au planificat întrebări care au semnificație și care dau înțeles și orientare discuției. S-a folosit timpul de așteptare: cel puțin 30 de secunde de gândire pentru a răspunde. Studenților le vine greu să exprime oral reflecțiile. Respectuos, calm și cu manifestare a încrederii am dezvoltat răspunsurile studenților, realizând o trecere de la reflecția individuală la cea colectivă. Pentru a implica un număr cât mai mare de studenți în reflecția colectivă, am dresat întrebări de explorare. La finalul discuției, se propunea rezumarea periodică în scris a principalelor puncte discutate prin diferite metode reflexive: eseu de 5 minute, pagină de jurnal, 3-2-1 etc. Atragerea a unui număr cât mai mare posibil de studenți în discuție, a contribuit la dezvoltarea experienței de învățare. Studenții mereu au avut posibilitatea să descopere singuri cunoștințele prin șirul de tipologii de întrebări. Am construit dialogul reflexiv în baza modelor procesului de reflecție oferite de mai mulți autori.

Ciclul reflexiv al lui Gibbs (1988) [6] este un model amplu utilizat în contextul reflecției și învățării din experiență. A fost propus de Graham Gibbs și este folosit în special în domeniul educațional și în dezvoltarea profesională, cuprinzând șase etape distincte: 1. *Descrierea experienței:* În această primă etapă, individul descrie în detaliu evenimentul sau experiența care a generat o oportunitate de învățare. Se pune accent pe detalii specifice, context și aspecte observate sau implicate în experiență; 2. *Sentimentele și emoțiile:* Această etapă implică explorarea și exprimarea emoțiilor, sentimentelor și reacțiilor personale legate de experiență. Persoana își analizează reacțiile afective și impactul acestora asupra experienței și învățării; 3. *Evaluarea critică:* În acest stadiu, individul examinează și evaluează critic experiența, analizând aspecte pozitive și negative, precum și consecințele și efectele implicate. Se iau în considerare factori precum cunoștințele anterioare, valorile personale și perspectivele în evaluarea critică; 4. *Analiza teoretică:* Etapa de analiză teoretică implică

explorarea și conectarea experienței cu teorii, concepte și cunoștințe existente. Persoana caută să înțeleagă și să interpreteze evenimentele din perspectiva teoriilor relevante, aducând în discuție modele și concepte relevante; 5. *Înțelegerea generală*: Aici, individul integrează și sintetizează ceea ce a fost observat, experimentat și învățat din experiență. Persoana încearcă să obțină o înțelegere generală și coerentă a situației și a modului în care aceasta se leagă de cunoștințele și experiențele anterioare; 6. *Plan de acțiune*: Ultima etapă se referă la dezvoltarea unui plan de acțiune bazat pe înțelegerea obținută din ciclul reflexiv. Persoana identifică pași concreți și strategii pentru a aplica cunoștințele și perspectivele dobândite în situații viitoare și pentru a-și îmbunătăți performanța și abordarea. Ciclul reflexiv al lui Gibbs facilitează un proces de învățare continuă și de dezvoltare personală prin încurajarea indivizilor să reflecteze asupra experiențelor și să-și dezvolte abilitățile de înțelegere critică și de aplicare în practică. Prezentăm în Tabelul 1 exemplele de întrebări conform Ciclului reflexiv al lui Gibbs care au stimulat dialogul reflexiv în cadrul activităților academice promovate cu viitoarele cadre didactice:

Tabelul 1. *Tipurile de întrebări reflexive după G. Gibbs*

Etapă	Întrebări utile:
Descriere	Ce s-a întâmplat? Când și unde s-a întâmplat? Cine a fost prezent? Ce ați făcut? Ce au făcut ceilalți oameni? Care a fost rezultatul situației? De ce erăți acolo? Ce ați vrut să se întâmple?
Emoții	Ce ați simțit în timpul situației? Ce ați simțit înainte și după situație? Ce credeți că au simțit ceilalți în legătură cu situația? Ce credeți că simt alții despre situația acum? La ce v-ați gândit în timpul situației? Ce părere aveți despre situație acum?
Evaluare	Ce a fost bun și rău în experiență? Ce a mers bine? Ce nu a mers atât de bine? Cu ce ați contribuit dumneavoastră și alți oameni la situație (pozitiv sau negativ)?
Analiză	De ce au mers lucrurile bine? De ce nu a mers bine? Ce sens poate avea situația? Ce cunoștințe proprii sau ale altora (de exemplu literatura academică) pot ajuta să fie înțeleasă situația?
Concluzii	Ce ați învățat din această situație? Cum ar fi putut fi aceasta o situație mai pozitivă pentru toți cei implicați? Ce abilități trebuie să dezvoltați pentru a putea gestiona mai bine o astfel de situație? Ce altceva ați fi putut face?
Plan de acțiune	Dacă ar fi să faceți din nou același lucru, ce ați face diferit? Cum veți dezvolta abilitățile necesare de care aveți nevoie? Cum vă veți asigura că puteți acționa diferit data viitoare?

Și-au confirmat eficiența tipurile de întrebări după Modelul Cadrul 5 R pentru reflecție propus de cercetătorii JD Bain, R. Ballantyne, C. Mills NC Lester (Tabelul 2) [1]. Modelul Cadrul 5 R pentru reflecție se referă la o structură concepută pentru a facilita procesul de reflecție și învățare din experiență. Acest model este utilizat în contexte educaționale și de dezvoltare profesională pentru a sprijini indivizii să-și examineze și să-și înțeleagă mai profund experiențele și să-și dezvolte abilitățile de învățare. Cadrul 5 R este alcătuit din cinci etape cheie: 1. Retrăirea (Recall): În această primă etapă, individul își aduce aminte și își descrie experiența în detaliu. Aceasta poate include recunoașterea aspectelor emoționale, cogniționale și comportamentale ale experienței; 2. Reflectarea (Reveal): A doua etapă implică explorarea și analiza experienței prin intermediul întrebărilor și aprofundării. Persoana încearcă să înțeleagă motivele, sentimentele, gândurile și consecințele implicate în experiență; 3. Revalorificarea (Reframe): Această etapă implică reanalizarea și reinterpretarea experienței prin diferite perspective și contexte. Persoana încearcă să găsească moduri alternative de înțelegere a evenimentelor și a propriei implicări în ele; 4. Reevaluarea (Revise): În această etapă, individul evaluează și analizează modul în care experiența influențează sau schimbă perspectivele, cunoștințele și abilitățile sale anterioare. Se caută să se înțeleagă lecțiile învățate și să se identifice eventualele modificări necesare în comportamentul sau abordarea viitoare; 5. Reacționarea (Respond): Etapa finală implică dezvoltarea unui plan de acțiune sau a unei strategii pentru a aplica ceea ce s-a învățat din experiență în situații viitoare. Persoana își propune să folosească cunoștințele și perspectivele dobândite pentru a-și îmbunătăți performanța și abordarea în viitor. Modelul Cadrul 5 R pune accent pe introspecție și analiză critică, permițând individului să exploreze și să înțeleagă mai bine propria experiență, să-și dezvolte abilitățile de învățare și să-și îmbunătățească performanța.

Tabelul 2. Tipurile de întrebări reflexive după JD Bain, R. Ballantyne, C. Mills NC Lester

Etape	Întrebări utile	Expresiile utile
RAPORTARE O scurtă descriere a experienței/problemei sau problemei	Ce s-a întâmplat? Care sunt aspectele cheie ale acestei situații? Cine a fost implicat? Ce am făcut?	„Am văzut...”, „Am observat...”, „Eu/au spus...”, „Am avut...” și cuvinte care indică ora, cum ar fi ieri, săptămâna trecută etc.
RĂSPUNS Prezentarea reacției sau răspunsului la situație	Cum m-a făcut să mă simt ceea ce s-a întâmplat? Ce am crezut? Ce m-a făcut să gândesc și să simt așa?	Am simțit...”, „Am crezut...”, „Cred...”, „Cred că...”. Poate fi util să folosiți limbajul de tranziție pentru a conecta experiențele cu sentimentele și gândurile, de exemplu „următorul”, „ulterior”, „după”, „în final”, „ducând la”
RELAȚIE Înțelegerea modului în care situația se leagă de propriile cunoștințe și experiențe trecute	Am mai văzut asta? Ce era atunci asemănător/diferit? Am abilități și cunoștințe pentru a face față acestui lucru?	„Acest lucru îmi amintește de...”, „Este ca atunci când...”. Poate fi util să folosiți limbajul comparativ ca „anterior”, „în mod similar”, „spre deosebire de”
RAȚIONAMENT Explorarea și explicarea situației sau experienței	Care este cel mai important aspect al acestei situații și de ce? Există vreo literatură teoretică care mă ajute să înțeleg situația?	„Înțeleg că...”, „Îmi dau seama”, „Pentru mine cel mai semnificativ aspect...”. Poate fi util să folosiți limbajul analitic

	Cum afectează diferitele perspective (de exemplu personale, ca student sau profesionist) modul în care înțeleg situația? Cum ar răspunde cineva care are cunoștințe despre aceste tipuri de situații?	ca „critic”, „implică”, „sprijin” (ca în dovezile de susținere)
RECONSTRUCȚIE Reîncadrați sau reconstruiți practica viitoare trăgând concluzii din cele patru etape anterioare. Folosiți-l pentru a dezvolta un plan de acțiune pentru ce să faceți în continuare.	Cum ar trebui să fac asta altfel în viitor? Ce ar putea funcționa și de ce? Există opțiuni diferite? Ideile mele sunt susținute de teorie? Pot să fac modificări în folosul altora? Ce s-ar putea întâmpla dacă...?	„Voi acum...” „Îmi dau seama”, „Am învățat că...” „Ca pas următor, trebuie să...” Poate fi util să folosiți cuvinte care indică viitor ca „voi”, „poate”, „ar putea”,

Un alt instrument, care a facilitat construirea dialogului reflexiv cu studenții în procesului de formare inițială, au fost *întrebările asupra cunoașterii de sine ca subiect ce învață propuse de S. Focșa-Semionov* (Tabelul 3.) [4, p. 49-51]. Aceste întrebări vizează aspecte precum valorile personale, motivațiile, abilitățile, emoțiile, experiențele și convingerile individului. Ele au încurajat reflecția, autoevaluarea și explorarea interioară în vederea obținerii unei înțelegeri mai profunde a sinelui și a propriei persoane.

Tabelul 3. *Întrebări asupra cunoașterii de sine ca subiect ce învață după S. Focșa-Semionov*

Pașii conștientizării proprii învățării	Aspecte și întrebări asupra cunoașterii de sine ca subiect ce învață
Începe de la experiențe trecute	Care este experiența ta despre felul în care înveți? Preferi: Să citești? Să rezolvi situații de problemă? Să memorizezi? Să reproduci? Să înțelegi? Să expui materialul în fața grupului? Să știi cum se face un rezumat? Să adresezi întrebări despre ceea ce ai studiat? Să examinezi? Să ai acces la o varietate de surse pentru a te informa la subiect? Îți place să studiezi de unul singur sau în grup? Ai nevoie de o sesiune de lucru de lungă durată sau de mai multe sesiuni de studiu de scurtă durată? Care sunt deprinderile tale de studiu? Cum evoluează acestea? Care din ele funcționează cel mai bine? Dar cel mai ineficient? Cum comunică/expui cel mai bine ceea ce ai învățat? Lucrarea scrisă? Comentariu ori elaborare științifică? Expunere orală? Sesiune de întrebări-răspunsuri?
Continuă cu reflecții asupra situației de învățare actuale	În ce măsură mă interesează acest subiect? Cât timp vreau să investesc în studierea subiectului? Ce îmi menține-distrage atenția? Sunt benefice circumstanțele pentru a putea reuși? Ce pot menține sub control și ce îmi scapă controlului? Pot eu schimba aceste condiții pentru a reuși cu succes? Ce afectează implicarea mea în învățarea subiectului? Am eu un plan de studiu/învățare? Acest plan ia în considerație experiențele mele de învățare anterioare și stilul de învățare?

Reflectă asupra procesului și subiectului de învățare	<p>Care este antetul, începutul (unu capitol), titlu?</p> <p>Care sunt cuvintele-cheie ce ies în evidență?</p> <p>Înțeleg eu aceste noțiuni?</p> <p>Ce cunosc eu deja despre acest subiect?</p> <p>Ce cunoștințe am despre subiecte conexe/înrudite cu acesta?</p> <p>Ce fel de resurse și informații mi-ar fi de ajutor?</p> <p>Pot să mă limitez doar la o sursă pentru informare?</p> <p>Am nevoie să caut informații în surse suplimentare?</p> <p>Pe parcursul studiului, mă întreb pe mine însumi dacă înțeleg subiectul?</p> <p>Ar trebui să învăț cu un tempou mai rapid sau mai lent?</p> <p>Dacă nu înțeleg materia, mă întreb din ce cauză?</p> <p>Trebuie să mă opresc pentru a rezuma?</p> <p>Trebuie să mă opresc pentru a mă întreba dacă are sens, e logic?</p> <p>Trebuie să-mi întrerupt studiul pentru a evalua situația (acord-dezacord)?</p> <p>Am nevoie de timp doar pentru a reflecta în general asupra subiectului/procesului de studiu și să revin din nou mai târziu?</p> <p>Am nevoie să discut subiectul cu alți colegi pentru a procesa informația cu succes?</p> <p>Am nevoie să consult profesorul, un expert, o autoritate în domeniul subiectului de studiu?</p>
Construiește în baza rezultatelor controlului, verificării, revizuirii situației	<p>Ce am făcut corect?</p> <p>Ce ași putea face mai bine?</p> <p>Planul meu de lucru coincide cu felul în care lucrez ținând cont de punctele mele tari și slabe?</p> <p>Am ales condițiile potrivite de studiu?</p> <p>Am urmat cele proiectate? Am fost disciplinat?</p> <p>Am reușit cu succes?</p> <p>Am celebrat succesul?</p>

Întrebările reflexive îi implică pe studenți în procesul de organizare a învățării, transformându-i în agenți activi ai propriei lor învățări. Aceste întrebări îi provoacă să se gândească la modalități de a-și personaliza învățarea și de a-și lua responsabilitatea în ceea ce privește obiectivele și strategiile de învățare. Prin implicarea lor activă, studenții sunt mai motivați și implicați în procesul de învățare. În această ordine de idei, de către noi au fost elaborate și valorificate în practica educațională, un șir de întrebări care au facilitat analiza activității de învățare de către studenți (Tabelul 4.)

Tabelul 4. Întrebări de analiza activității de învățare (elaborat de autor)

Obiectivele învățării	<ul style="list-style-type: none"> • Stabiliți anumite obiective? • Vă faceți un plan de învățare? • Care sunt pașii pe care îi urmați? • Ceea ce învățați este relevant? • La ce vă va folosi ceea ce învățați? • Cum procedați când vreți să învățați ceva nou? • Învățarea unor cunoștințe noi este în acord cu obiectivele personale?
Strategiile de învățare	<ul style="list-style-type: none"> • Cum începeți? Cu ce începeți? Cum vă organizați? • Cum integrați ce ați învățat în cunoștințele pe care le-ați acumulat? • Cum vă place să învățați? • Cum nu vă place să învățați? • Luați notițe? • Sistematizați materialul și faceți scheme?

	<ul style="list-style-type: none"> • Subliniați ideile importante? • Identificați cuvintele-cheie? • Învățați prin analogie sau prin asociere? • Preferați să citiți cu voce tare sau în gând?
Mijloace	<ul style="list-style-type: none"> • Utilizați telefonul? • Utilizați calculatorul? • Utilizați culorile? • Utilizați dictofonul pentru a înregistra explicațiile profesorului?
Colaborarea	<ul style="list-style-type: none"> • Preferați să învățați cu un coleg sau singur? • Preferați să învățați din cele prezentate de altcineva? • Apelați la cadrul didactic pentru clarificări, consultații?
Motivația pentru învățare	<ul style="list-style-type: none"> • Cine vă motivează? • Ce vă motivează?
Locul învățării	<ul style="list-style-type: none"> • Cum vă organizați spațiul destinat învățării?
Timpul învățării	<ul style="list-style-type: none"> • Cum vă organizați timpul destinat învățării? • Vă stabiliți anumite termene? • În ce momente ale zilei învățați mai bine? • Luați în calcul curba oboselii?

Practica de utilizare a dialogului reflexiv în cadrul activităților de învățare organizate în procesul de formare inițială profesională a viitoarelor cadre didactice, a întâmpinat anumite dificultăți:

- *Rezistența la schimbare:* Unii studenți au manifestat o doză de rezistență în a-și examina public propriile gânduri și convingeri într-un mod critic. Schimbarea de perspectivă și reevaluarea propriilor idei pot fi uneori inconfortabile și pot provoca anxietate sau rezistență la nivel emoțional.
- *Lipsa de timp:* Dialogul reflexiv necesită timp și dedicare pentru a fi efectuat într-un mod adecvat. În contextul aglomerat al învățământului superior, profesorii și studenții pot avea dificultăți în alocarea suficientă de timp pentru a-și angaja în dialoguri reflexive profunde și semnificative.
- *Prejudecăți:* Prejudecățile pot afecta dialogul reflexiv. Fie că este vorba de prejudecăți personale sau de influențe externe, acestea pot limita capacitatea de a asculta și de a accepta perspective diferite și pot împiedica dezvoltarea gândirii critice și deschise.
- *Competențe de comunicare limitate:* Dificultăți în abilitățile de comunicare pot afecta dialogul reflexiv. Capacitatea de a asculta activ, de a formula întrebări pertinente, de a-și exprima ideile într-un mod clar și de a rezolva conflictele comunicative poate fi un aspect cheie în dezvoltarea unui dialog reflexiv eficient.
- *Relația profesor-student:* Calitatea relației profesor-student poate influența dialogul reflexiv. Dacă relația este bazată pe autoritate și ierarhie, studenții pot fi reticenți să-și exprime liber opiniile și gândurile. O relație bazată pe încredere și respect reciproc poate facilita dialogul reflexiv.

A fost important să se conștientizeze și să se depășească aceste dificultăți în promovarea dialogului reflexiv în învățământul superior. Am oferit sprijin, orientare și resurse adecvate pentru a facilita un dialog reflexiv eficient și constructiv.

În concluzie, menționăm că utilizarea dialogului reflexiv în învățământul superior este esențială pentru a promova gândirea critică, construirea cunoștințelor, înțelegerea perspectivelor multiple, dezvoltarea abilităților de comunicare și auto-reflecție. Prin intermediul acestui proces, studenții devin mai implicați, autonomi și responsabili în propria învățare și dezvoltare. Întrebările reflexive promovează dezvoltarea abilităților metacognitive ale stu-

denților. Acestea îi ajută să-și înțeleagă și să-și regleze propria gândire și proces de învățare. Prin punerea de întrebări despre strategiile, metodele și procesele lor de învățare, studenții devin mai conștienți de propria lor gândire și învață să-și ajusteze și să-și optimizeze abordarea învățării.

Referințe bibliografice:

1. BAIN, JD, BALLANTYNE, R., MILLS, C. ȘI LESTER, NC. *Reflecting on practice: Student teachers' perspectives*. Post Pressed: Flaxton, Qld. 2002, 141 p. ISBN 1-8766-82-31-0;
 2. BOUD, D. KEOGH, R., WALKER, D. *Reflection: turning experience into learning*. London and New York: Routledge Falmer Taylor & Francis Group, 1985. 171 p. ISBN 0-85038-864-3;
 3. DORONIN, N. Rolul profesorului reflexiv în pedagogia universitară. In: *Congresul consacrat aniversării a 75-a de la fondarea Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”*, 21-23 octombrie 2020, Chișinău. Chișinău: USMF, 2020, p. 739;
 4. FOCȘA-SEMIONOV, S. *Învățarea academică independentă și autoreglată*. Ghid pentru studenți. Chișinău: CEP USM, 2009. 286 p. ISBN 978-9975-70-901-9;
 5. FREIRE, P. *Pedagogy of the oppressed*. London and New York: Continuum International Publishing Group, 2005. 181 p. ISBN 0-8264-1276-9;
 6. GIBBS, G. *Learning by Doing: A guide to teaching and learning methods*. First edition. Further Education Unit, Oxford Brookes University, Oxford, 2013. 134 p. ISBN 978-1-873576-86-1;
 7. SCHÖN, D. A. *The Reflective Practitioner. How professionals think in action*. London and New York: Routledge Falmer Taylor & Francis Group, 2016. 379 p. ISBN 13: 978-1-85742-319-8.
-